

Desenvolupament local: de la teoria a la pràctica

Romà Pujadas

*Departament de Geografia
Universitat de Barcelona*

Política regional *versus* desenvolupament local

1. La política regional i la correcció dels desequilibris territorials

Abans de que es parlés de desenvolupament local ja hi havia política regional. Aquesta es fonamenta sempre en un mapa que evidencia les desigualtats, en desenvolupament econòmic i qualitat de vida, entre parcel·les d'un territori més ampli que comparteix alguna mena de frontera política; el cas més clar és, des de fa bastants anys, el de les regions europees (NUTS2). Però l'experiència pionera va ser la Tennessee Valley Authority, creada l'any 1933, just estrenat el New Deal d'arrel keynesiana que el president Roosevelt va posar en marxa per combatre la devastadora depressió del 1929. La vall alta del riu Tennessee arrossegava un endarreriment crònic, agreujat per la crisi: a l'inici de la intervenció tenia una renda per càpita que era solament de 45 sobre 100 de mitjana nord-americana; en acabar, unes dues dècades més tard, la xifra havia pujat a 70 sobre 100; sens dubte, havia aportat més cohesió i menys desequilibris.

La política regional europea busca la cohesió, és a dir, que les distàncies en desenvolupament i qualitat de vida entre regions s'escurcin o com a mínim no s'incrementin, i busca també el caràcter estructural de les intervencions, és a dir, que no es destinin a subsidiar indefinidament la població d'àrees endarrerides, sinó a crear les condicions per al seu desenvolupament autosostingut. Implica un flux de recursos financers de les àrees més riques i dinàmiques a les més endarrerides canalitzat a través dels estats. Un tema recurrent és quin volum de recursos estan disposats aportar els estats que, un any rere l'altre, fan aportacions netes. Es pot entendre la recança dels estats rics en seguir pagant, però l'esforç finalment, té un sostre clar: el pressupost comunitari no pot excedir de l'1,27 del PIB del conjunt de la Unió Europea, i la principal partida de despesa continua sent la PAC, que fa que bona part d'aquests recursos tornin als estats més rics en forma d'ajudes a la pagesia. Lluny de l'esforç que suposa el dèficit fiscal català.

I un altre tema recurrent és com s'explica que després de moltes dècades de política regional hi hagi regions que encara constin en el grup de les més endarrerides, com ara les del Mezzogiorno italià: on queden els canvis estructurals que s'havien de produir?

Curiosament el Brexit ens farà molt més cohesionats, almenys estadísticament parlant, ja que la sortida del Regne Unit farà baixar l'esclletxa, el *gap*, entre la regió més rica i la més empobrida. L'any 2010 l'esclletxa a la UE dels 28 era d'11,3 vegades el PIB per càpita de la regió més rica, l'Inner London (328 sobre 100 de la UE), del PIB de la més empobrida, en aquell moment la regió del Nord-est de Romania (29). Però la divisió de l'Inner London en dos NUTS 2, West i East, ha disparat l'esclletxa fins a 18,0 vegades la distància entre l'Inner London West (539) i la regió búlgara de Severozapaden (30), que ha passat a la darrera posició. Amb la sortida del Regne Unit, l'esclletxa es reduirà a la meitat, concretament a les 8,9 vegades de Luxemburg (266) sobre l'esmentada regió búlgara.

Taula 1. Esclletxa del PIB per càpita a les regions europees (sobre 100 de mitjana europea)

	Regió més empobrida	PIB per càpita	Regió més rica	PIB per càpita	Esclletxa
2010	Nord-Est (Romania)	29	Inner London	328	11,3
2016	Severozapaden (Bulgària)	30	Inner London West	539	18,0
2016	Severozapaden (Bulgària)	30	Luxemburg	266	8,9

Font: Eurostat

2. El desenvolupament local i la generalització dels problemes

El desenvolupament local, a diferència de la política regional, no es basa en un mapa de desigualtats sinó que confronta cada territori amb el seu entorn geogràfic, que en un context globalitzat com l'actual pot ser pràcticament tot el món. El punt de partida del desenvolupament local és que tots els territoris tenen problemes, fins i tot els més rics i dinàmics: necessiten modernitzar-se, adaptar-se a un món globalitzat molt competitiu. Això fa que d'exemples de desenvolupament local se'n trobin a tot arreu, a Londres, a Barcelona i a la vall de la Vansa.

Al final, política territorial i desenvolupament local no estan gaire allunyats: els recursos financers que es redistribueixen amb la política de cohesió serviran finalment per tirar endavant projectes de desenvolupament local. En canvi, no totes les iniciatives de desenvolupament local comptaran amb finançament basat en la redistribució territorial.

Correcció desequilibris territorials

L'existència d'àrees endarrerides ve donada per la comparació amb les àrees avançades

Desenvolupament local

Cada àrea està condicionada per l'evolució del seu entorn

Els instruments de política regional: incentius directes i millora dels factors de desenvolupament

Els instruments a l'abast de la política regional solen classificar-se en dos grans grups: les ajudes directes al sector productiu i la millora dels factors de desenvolupament. Les ajudes directes al sector productiu formen part de la política regional d'àmbit estatal o europeu, però incideixen plenament en el desenvolupament local: un territori inclòs en àrees d'incentius regionals disposarà d'un potent instrument financer d'impuls a l'activitat empresarial que no tindran altres territoris, en principi més desenvolupats, als quals no s'apliquen aquestes ajudes. El mapa de les àrees amb incentius regionals el fixa avui en dia la Unió Europea. Tot i ser l'instrument que desperta menys unanimitat, la pressió dels estats, que han estat aplicant polítiques d'incentius durant molt de temps, s'ha acabat imposant.

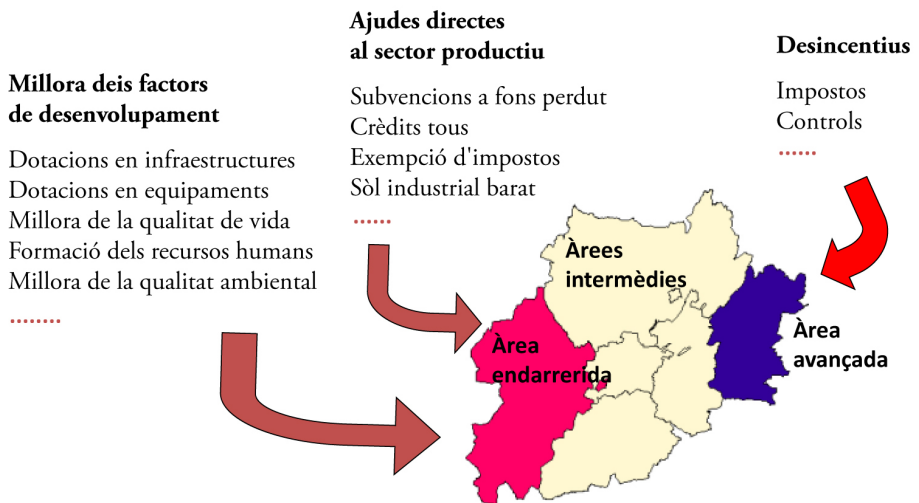
El mapa actual d'incentius directes s'adapta a les NUTS 2, però inclou també àmbits territorials menors, amb problemàtiques específiques. Tot el territori català en queda fora. Això és bo? S'ha de dir que sí, sempre serà millor formar part dels territoris que no necessiten ajudes, tot i que si es fa una lectura interna del territori català es trobaran probablement àrees on els incentius directes serien ben rebuts.

Sí que s'ha pogut accedir, en canvi, a les ajudes directes a activitats empresarials en àrees rurals gracies a la iniciativa comunitària Leader, que continua actualment sota la fórmula de Feader. Són ajudes que han tingut molta acceptació i han ajudat a eixamplar el teixit empresarial en àmbits com el turisme rural o les produccions agràries locals. Un bon exemple pot ser el Leader del Montsec Sostenible que va funcionar en el període 2000-2006 i que no abastava un àmbit comarcal sinó el conjunt del Montsec, a cavall entre les comarques de la Noguera i el Pallars Jussà. A la línia de turisme s'hi van acollir iniciatives empresarials repartides per 39 nuclis de població. En altres paraules, la iniciativa Leader va permetre consolidar una oferta turística àmplia, variada i repartida per tot el territori.

Els altres instrument es poden aixoplugar sota l'enunciat de millores dels factors de desenvolupament; són intervencions destinades a fer més atractiu i preparat un territori i s'associen més directament als canvis estructurals que han de permetre un creixement sostingut a partir de les pròpies forces. Inclouen un ampli ventall d'intervencions en múltiples direccions: millora en les dotacions en infraestructures i equipaments, tant adreçats a afavorir la activitat productiva com a incrementar la qualitat de vida, formació dels recursos humans, millora de la qualitat ambiental, etc.

La millora de les dotacions en infraestructures apareix sempre en un lloc destacat. I Això va des de disposar d'un aeroport intercontinental potent i una

Figura 1. Classificació dels instruments de la política regional

La millora dels factors de desenvolupament té més partidaris que les ajudes directes al sector productiu, associades sovint a restriccions a la competència, però a la pràctica els dos instruments s'utilitzen de manera complementària

bona inserció a la xarxa ferroviària d'alta velocitat quan es tracta d'una gran àrea metropolitana com la de Barcelona, fins a disposar d'un bon accés viari quan es tracta de pobles petits.

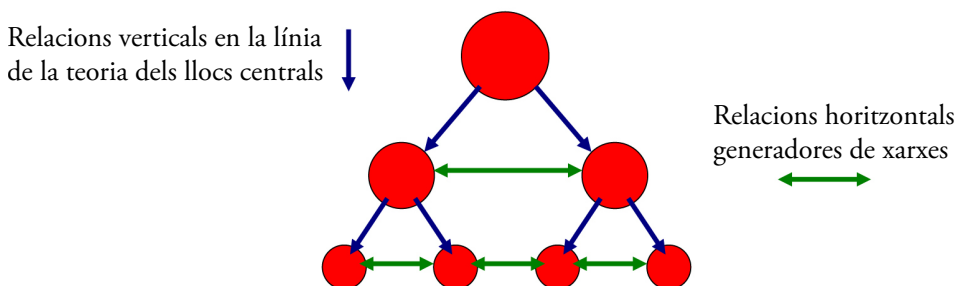
El potencial de desenvolupament regional encunyat bastants anys enrere per l'alemany D. Biehl centrava aquest potencial en quatre grans apartats: la situació geogràfica, l'estructura urbana, l'estructura productiva i les dotacions en infraestructures. Està clar que a l'aglomeració urbana de Madrid, amb la faraònica T4 a l'aeroport, una xarxa d'alta velocitat que pocs països es podrien pagar i una malla densíssima d'autovies i autopistes metropolitanes es van llegir bé el treball de Biehl, sobretot pel que fa al quart apartat.

Un grup d'instruments actualment desactivats són els desincentius a les àrees més avançades: en un context global molt competitiu cap territori acceptaria que li apliquessin desincentius, tot i que a vegades aquests poden arribar de manera camuflada mitjançant la minoració sistemàtica de les inversions estatals.

Desenvolupament local, globalització i l'economia d'arxipèlag

El desenvolupament local és el reconeixement de que cap territori està exempt de dificultats en el món globalitzat; tots han de batallar per mantenir, o millorar, la seva posició en un context canviant; ara bé, això no ha de suposar cap tancament, no es tracta de tornar a "lo local" per evitar "lo global". En determinats casos s'optarà per una economia de proximitat, com ara la cistella ecològica o l'autoabastament energètic, però en molts altres casos, la mateixa globalització facilita la inserció en un entorn molt més ample, d'abast mundial.

Figura 2. La globalització afavoreix les relacions horitzontals

La globalització, recolzada en les noves tecnologies de la informació, ha afavorit l'horitzontalitat enfront de la verticalitat i la jerarquia urbana dominants anteriorment. Avui en dia, ciutats mitjanes i petites es poden inserir directament en el món global. Els exemples són innumbrables arreu del país. La creació

del Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, en definitiva, una iniciativa de desenvolupament local, ha posat Solsona al mapa global. Pels carrers del nucli antic de la ciutat, tan ben conservat, ara hi podem trobar investigadors en temes forestals i de desenvolupament rural provinents de tot el món. És un cas d'economia d'arxipèlag, la qual, ve a dir que els nostres interlocutors poden no ser els veïns propers sinó àrees molt més allunyades amb les que compartim algun interès temàtic.

Les estratègies territorials de la política regional són sobretot pols, eixos i xarxes, els pols, hereus dels *pols de croissance* de l'economista francès François Perroux; els eixos, amb propostes d'eixos de desenvolupament a totes les escales, començant per l'arc mediterrani, o corredor mediterrani quan parlem d'infraestructures de comunicacions, i, més recentment les xarxes. Avui estem immersos en un món de xarxes, i una de les primeres tasques de qualsevol agent de desenvolupament local ha de ser buscar i trobar en quines xarxes es pot inserir el nostre territori. Quan el Parc Astronòmic del Montsec s'integra a la destinació de turisme astronòmic Starlight, s'insereix en una xarxa de cooperació que beneficiarà a totes les destinacions que en formen part. Les xarxes són tan antigues com la humanitat, però no és fins fa poc que s'han teoritzat com a estratègies territorials del desenvolupament local.

La definició de desenvolupament local

El desenvolupament local es pot definir com aquella política pública que té com a objectiu afavorir un procés reactivador de l'economia i dinamitzador de les societats locals, i que, mitjançant l'aprofitament dels recursos endògens existents en un territori determinat i la cooperació entre l'àmbit públic i el privat, és capaç d'estimular i fomentar el seu creixement econòmic, creant ocupació, a fi de millorar la qualitat de vida i el benestar social de les poblacions locals. És la definició que dona el *Manual per a la gestió de polítiques de promoció econòmica i desenvolupament local* (2010), editat pel Col·legi de Politòlegs i Sociòlegs de Catalunya. Reactivar l'economia i dinamitzar les societats locals és un objectiu tan ampli que dins del desenvolupament local s'hi poden encabir una gran ventall d'intervencions d'ordre molt divers. Serà interessant aturar-se una mica a analitzar els principals components de la definició, concretament els tres següents:

- Polítiques públiques
- Concepte de desenvolupament
- Local i endogen

Les polítiques públiques de desenvolupament local

El desenvolupament local es basarà sempre en una política pública inicial? Això dependrà de què entenguem per desenvolupament local, si la causa, la intervenció pública desencadenant, o l'efecte, la millora a nivell econòmic o de qualitat de vida que experimenta un territori. En la mesura que s'associï desenvolupament local al ventall d'instruments d'intervenció pública prevaldrà la primera versió, però si el focus d'interès es posa en el procés de millora, aleshores prevaldrà la segona versió.

Hi ha casos de desenvolupament local sense aquesta intervenció pública inicial? No és gens difícil trobar exemples de desenvolupament local sense cap intervenció pública prèvia, sobretot si estem parlant de territoris petits, un poble, una vall muntanyenca. Ossera, el poble dels artesans, a la vall de la Vansa, n'és un bon exemple. En aquest cas, la intervenció pública ha arribat bastants anys després amb el pla estratègic de la Vansa i Fòrnols redactat pel malauradament desaparegut CEDRICAT (Centre de Desenvolupament Rural Integrat de Catalunya). Un altre exemple, el Cinquè Llac, una iniciativa del sector privat que es recolza en una iniciativa pública prèvia, en aquest cas el Tren del Llacs, un aprofitament turístic de la línia fèrria Lleida-la Pobla de Segur. El Cinquè Llac és l'estany de Montcortès, al Pla de Corts, al municipi del Baix Pallars, i és el cinquè perquè arriba després dels quatre llacs-embassaments que es poden veure en el trajecte de la línia fèrria: Sant Llorenç, Camarasa, Terradets i Sant Antoni. Mentre el Montsec veu passar amb una certa indiferència un tren turístic que genera negoci bàsicament en els dos extrems de la línia, és precisament en un altre territori, bastant més amunt, on sorgeix aquesta iniciativa imaginativa conduïda per la iniciativa privada.

En molts altres casos, el paper del sector públic, concretament de l'administració local, ha estat determinant. El Museu de les Trementinaires de Tuixent és un bon exemple d'equipament cultural amb una doble finalitat: identitària, un homenatge a les trementinaires, dones valentes de la vall de la Vansa que *anaven pel món* venent herbes remeieres fins ben entrada la segona meitat del segle xx, però també de valoració del patrimoni; el museu s'afegeix als atractius que pot oferir aquest territori amagat i té una repercussió positiva en el sector privat, com també la comença a tenir el nou Centre de Flora, creat a l'empara del Parc Natural del Cadí-Moixeró. Aquest museu és també una prova més de la importància del factor humà a l'hora d'agafar un projecte amb la determinació de dur-lo a la pràctica, tant per part dels polítics locals com dels agents de desenvolupament local, que no sempre tenen la oportunitat de deixar una petjada tangible i duradora.

Però també la Generalitat ha dut a terme iniciatives en la línia del desenvolupament local. La creació del Consorci del Montsec, l'any 2001, tenia com a objectiu aplicar un projecte de desenvolupament territorial en aquesta zona de Catalunya necessitada d'un procés de redreçament socioeconòmic una mica

contundent. Se'n digui desenvolupament local o territorial, és una iniciativa que forma part de la tradició de la política regional: identificar territoris comparativament endarrerits i posar en marxa projectes finançats amb diner públic. A una escala modesta, el Consorci del Montsec ens pot recordar la TVA nord-americana esmentada anteriorment. L'any 2013, el Consorci es dissolia deixant com a aportació més important, entre d'altres, la creació del Parc Astronòmic del Montsec, un equipament dinamitzador que ha generat, i tot fa pensar que continuarà així, sinèrgies molt importats amb el sector privat del territori.

I també l'administració estatal fa la seva versió de desenvolupament local amb la Marca España. Entrant a la web s'hi pot llegir “..España es su historia, su tradición, sus pueblos, su innovación, *sus empresas*...Y su *deporte*, que se ha convertido en un ejemplo de superación y espejo para toda la sociedad. Y su *idioma*, el segundo que más hablantes tiene en el mundo”. Poques matisacions!

El concepte de desenvolupament des de la perspectiva local

Les definicions de desenvolupament local emfatitzen molt la vessant econòmica a partir de l'aprofitament del potencial endogen, però desenvolupament pot tenir un sentit més ampli, pot ser també qualitatiu i no solament quantitatiu i pot abastar qüestions com la qualitat de vida, les infraestructures i la millora de l'accessibilitat, la preservació de la qualitat ambiental, entre d'altres.

1. No solament es tracta de desenvolupament econòmic

A la pregunta de si el desenvolupament local va més enllà de les iniciatives adreçades més directament al foment de l'economia, la resposta ha de ser positiva. El desenvolupament local dependrà, en última instància, d'iniciatives en múltiples direccions, vistes d'una manera integrada. La fórmula de la Inversió Territorial Integrada que propicia la Unió Europea aquests darrers anys va en aquesta direcció, i fa una mica estrany que s'hagi tardat tant en adoptar-la!

La construcció d'una nova escola a Espluga de Serra, a la Terreta, al terme de Tremp, és un clar exemple de desenvolupament local, en aquest cas en el món rural més isolat: no té cap vincle directe amb l'activitat econòmica però arrela la població al territori i atreu jovent. Fa gairebé 100 anys, el 1918, es va inaugurar l'escola dels Torms, a les Garrigues, una experiència pilot de la Mancomunitat de Catalunya per portar la pedagogia moderna al món rural. Avui en dia la veuríem com una iniciativa de desenvolupament local.

Que els pobles facin goig també és una iniciativa de desenvolupament local, sempre amb la doble vessant: per una banda, la qualitat de vida i la identitat: és el nostre poble!, i per l'altra, la seva valoració com a recurs turístic. Un exemple, entre molts altres, pot ser Orcau, a la Conca Dellà: és un poble que fa goig, declarat com Bé Cultural d'Interès Nacional.

La restauració del castell de Llordà, una obra llarga i feixuga fruit també de la voluntat tossuda del factor humà és també una iniciativa de desenvolupament local. És recuperar el patrimoni històric i és crear un recurs turístic que pot ser visitat.

2. El risc de les “catedrals en el desert”

No sempre les inversions públiques tenen els efectes positius esperats. Aquestes inversions fallides s'acostumen a designar com a “catedrals en el desert”. El seu origen s'ha de buscar en les grans empreses públiques que temps enrere havien estat un instrument clàssic de la política regional. Es confiava que la inversió pública tindria un efecte multiplicador i atrauria la iniciativa privada a àrees endarrerides, però molt sovint això no passava i la gran indústria solitària es podia considerar realment com una catedral en el desert. Aquest llenguatge metafòric es aplicable també a infraestructures i equipaments que no han cobert les previsions inicials: aeroports sense avions, trens sense viatgers, autovies sense cotxes, museus i centres d'interpretació sense visitants. La xarxa radial de trens d'alta velocitat amb centre a Madrid està destinada a ser una enorme, faraònica, catedral en el desert. Ja ho és ara i ho serà més quan estigui completada i s'hagi de pagar el manteniment. Però aquí també en tenim unes quantes, una quota que s'ha anat incrementant amb el pas dels anys. L'aeroport de Lleida-Alguaire s'ha de veure com una iniciativa de desenvolupament local, o de desenvolupament territorial si es volen anomenar així les iniciatives de la Generalitat, amb l'objectiu clar de potenciar les funcions urbanes de la capital de Ponent. Però amb una mica de mala sort pot acabar convertint-se en una “catedral en el desert”.

Aquest és un risc que planeja sobre els que prenen decisions en matèria de desenvolupament local: s'ha de fugir de les catedrals en el desert. No ens les poden permetre, i no hi hauríem de caure encara que ens ho poguéssim permetre.

3. Tots els sectors productius tenen cabuda al desenvolupament local

Una gran part de les iniciatives de desenvolupament local són, finalment, de caire econòmic, adreçades a revitalitzar l'economia i crear sinèrgies amb la iniciativa privada. Una qüestió a plantejar és quins sectors econòmics s'han de potenciar. Això dependrà en bona mesura de quins avantatges comparatius ofereix el territori i quines activitats hi tenen més encaix.

En els temps de la política regional més clàssica el repte era la industrialització, que separava les àrees avançades de les àrees endarrerides. La implantació industrial, bàsicament a partir de processos exògens, era la millor via de desenvolupament per a les àrees endarrerides. Amb la migració massiva de la indústria més estandarditzada i necessitada de mà d'obra poc qualificada cap a països en vies de desenvolupament, seguint el rastre fàcil de detectar dels salaris

baixos, les possibilitats d'industrialització de les àrees endarrerides dels països avançats han perdut molts punts, ja que difícilment podran competir a nivells salarials i tampoc ho tindran fàcil per esdevenir regions industrials capaces de generar economies d'aglomeració. Tot i amb això, la industrialització, en alguns casos la reindustrialització, ha de continuar sent un objectiu del desenvolupament local, probablement amb un enfocament nou. La indústria de la pell del barri del Rec d'Igualada podria ser un exemple: la indústria tradicional es va deslocalitzar ja fa molt temps i l'Anoia ha arrossegat aquests darrers anys la taxa d'atur més alta de Catalunya, però ara està rebrotant una indústria més minoritària de pell d'alta qualitat.

Malgrat el retrocés evident en termes de PIB i de població ocupada, el sector agrari ha de continuar tenint un protagonisme important en els territoris de base agrària, tant la versió intensiva agroindustrial, molt present al territori però més opaca a la literatura sobre desenvolupament local, com la versió més artesanal de les produccions locals de qualitat i/o ecològiques. Els exemples no s'acabarien; un dels pioners de les produccions artesanals, Jaume Orteu, el formatger d'Altron, recentment desaparegut, va marcar camí. Vagin aquestes paraules com a mostra de reconeixement d'una llavor que ha fructificat arreu del país.

El sector turístic és probablement el que ha concentrat més intervencions de desenvolupament local, en tot tipus de territoris. També és el sector en què les sinèrgies entre públic i privat són més fàcils d'establir: el sector públic s'encarrega bàsicament d'adequar i difondre els atractius del territori, des de la restauració del patrimoni cultural fins al disseny de rutes, i el sector privat s'encarrega d'allotjar, alimentar i omplir d'experiències als visitants.

També s'ha de reconèixer la importància gran del sector de la qualitat de vida, és a dir, del sector públic que ofereix serveis finalistes: docents, sanitaris, assistencials, esportius, culturals, ambientals, etc. Dècades enrere, el sector de la qualitat de vida d'una petita ciutat catalana es limitava a un nombre reduït de persones treballant a la sanitat i l'ensenyament. Ara hi ha escoles i instituts, centres d'atenció primària i hospitals comarcals, serveis socials i residències per a la gent gran, museus i centres d'interpretació, un àmplia varietat d'equipaments esportius, bombers i mossos d'esquadra.... Totes aquestes activitats van associades a la millora dels factors de desenvolupament.

4. El risc de no descobrir la “principal aptitud” del territori

Un altre risc que planeja sobre els professionals del desenvolupament local és el de no descobrir la “principal aptitud” del territori, per dir-ho d'alguna manera. Se suposa que el mercat i la iniciativa privada haurien de ser suficients a l'hora de fer aflorar les aptituds i les oportunitats de negoci que pot generar un determinat territori. Però les intervencions públiques de desenvolupament local també hi tenen quelcom a dir, especialment en àrees rurals envellides on

la iniciativa privada és feble, a vegades gairebé absent. El risc és que l'anàlisi del potencial endogen s'acabi convertint en una llista enorme d'elements patrimonials, tant naturals com culturals, que poden tenir un interès evident però que difícilment seran un revulsiu econòmic, i que "se'ns passi per alt" l'aptitud que podria encarrilar l'economia futura d'un territori.

Dos exemples il·lustratius: el ràfting al Pallars Sobirà i l'astronomia al Montsec. Sembla que el ràfting es va inventar al EUA i va arribar a Catalunya, concretament a la Noguera Pallaresa, de la mà d'esportistes francesos que van descobrir les grans aptituds del riu. No va ser fins a mitjans dels vuitanta del segle passat que va aparèixer la primera empresa que comercialitzava les baixades en ràfting, i després de la primera en varen venir bastantes més.

Les aptituds del Montsec per a l'astronomia, degut a la baixa contaminació lumínica i a les bones condicions climàtiques, eren conegudes de temps pels astrònoms aficionats, molts provinents de l'Agrupació Astronòmica de Sabadell. Dos astrònoms aficionats, Xavier Palau i Jordi Sentenach, ambdós amb arrels a Àger, van contactar amb el científic Joan Oró per tal de que encapçalés la creació d'un complex astronòmic, Cosmoparc, en la primera versió, que havia de servir per redreçar un territori clarament deprimit, i d'aquí en va sortir l'actual Parc Astronòmic. Dos experiències totalment reeixides, els esports d'aigües braves al Pallars Sobirà i l'astronomia al Montsec, amb uns orígens entre casuals i atzarosos, però lluny dels manuals de desenvolupament local.

Pols tecnològics, *Smart cities*, *Smart rural*

Una estratègia de desenvolupament local que ha esdevingut clàssica, especialment en ciutats mitjanes o grans, és potenciar el seu paper com a pol tecnològic: molts territoris aspiren a basar el seu creixement en l'economia del coneixement. Això passa normalment per la creació de diferents modalitats d'equipaments tecnològics; parcs tecnològics, parcs científics, centres tecnològics, etc. El mapa tecnològic català palesa una densitat important d'aquests equipaments, repartits entre l'àrea metropolitana de Barcelona i la xarxa de ciutats mitjanes d'arreu del país. Normalment es busca l'especialització; és el cas del Parc Científic i Tecnològic Agroalimentari de Lleida, amb la idea que no solament hem de ser productors massius de productes agraris de baix cost, sinó també generadors d'innovació en el camp de la biotecnologia.

Un idea subjacent en moltes iniciatives de desenvolupament tecnològic és el *leapfrogging*. Traduït literalment com el "salt de la granota", ve a dir que àrees amb poca tradició com a pols tecnològics poden passar per davant d'àrees tecnològicament més avançades però alhora més madures i amb més dificultats per adaptar-se a un entorn que canvia molt ràpidament.

No sempre funciona. Un exemple podria ser el nonat Parc Aeroespacial i de la Mobilitat de Viladecans, un intent d'entrar en un camp en el qual Catalunya

ha tingut sempre un pes mínim, com és el sector aeroespacial. Els terrenys de ca l'Alemanya que havien d'acollir llocs de treball aeroespacials altament qualificats es convertiran en una gran àrea d'outlets, *The Style Outlets*, que evidentment generarà molts llocs de treball, però molt pocs de qualificats.

Si les ciutats volen esdevenir *smarts cities*, el món rural vol impulsar l'*Smart Rural*. La Diputació de Barcelona, el Centre Tecnològic Forestal de Catalunya i l'Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya han posat en marxa un projecte amb aquest nom, finançat amb fons europeus, amb l'objectiu de fer més competitiu el camp català, i en el que la transferència contínua d'innovació hauria de tenir bastant protagonisme.

Desenvolupament local, desenvolupament endogen, potencial endogen

1. Fins on arriba l'abast territorial de "lo local"?

Sembla lògic associar desenvolupament local a intervencions de l'administració local. En la majoria de casos és així: ajuntaments, mancomunitats i consorcis, consells comarcals, diputacions... tenen el màxim protagonisme en el desenvolupament local, amb iniciatives en moltíssimes direccions. Però també s'han vist exemples, i n'hi ha molts més, de processos de desenvolupament local en els que el paper de l'administració era inexistent o poc significatiu. En cap cas aquests processos es poden associar al desenvolupament comunitari, en el sentit que s'acostuma a donar a iniciatives de comunitats indígenes en països en vies de desenvolupament. El nostre desenvolupament local no va en aquesta direcció.

Tornant a les administracions, també la Generalitat pren iniciatives que poden assimilar-se al desenvolupament local i que van adreçades a àrees especialment vulnerables, com va ser la creació del Consorci del Montsec, o a potenciar determinades polaritats urbanes per intentar millorar els seus avantatges comparatius, com va ser la construcció de l'aeroport Lleida-Alguaire. No són exemples de desenvolupament local des de la perspectiva de l'administració que ha endegat les iniciatives, i per això serà més oportú parlar de desenvolupament territorial, però sí des de la perspectiva dels territoris que en reben els seus efectes. Torna a sortir la dualitat entre desenvolupament local com a causa desencadenant o com a efecte, gairebé sempre positiu, sobre el territori. Val a dir que en aquests casos hi ha normalment la col·laboració entre diferents nivells administratius, el local inclòs.

També l'administració estatal pren decisions territorials que tenen una forta incidència local: escollir o prioritzar entre un corredor ferroviari o un altre té i tindrà grans conseqüències a nivell local; afavorir, amb gran determinació, la consolidació de l'aglomeració urbana de Madrid com a gran polaritat del

sud d'Europa, té també grans conseqüències territorials, sobretot per a d'altres aglomeracions urbanes que aspiren legítimament a jugar un paper similar.

2. Endogen *versus* exogen

El desenvolupament local és també desenvolupament endogen. L'adjectiu sintetitza el gir respecte d'una etapa anterior, basada en el desenvolupament exogen. Era l'etapa clàssica de la política regional. El desenvolupament de les àrees endarrerides es confiava a capitals, sovint públics, i iniciatives exògenes, amb noves activitats sense cap arrelament anterior. Així van sortir moltes "catedrals en el desert". Un cas de llibre és la siderúrgia de Tàrent, al Mezzogiorno italià, responsable d'un enorme desastre ambiental explicat amb precisió en un llibre, *Legami di Ferro*, de Beatrice Ruscio.

El gir va portar al desenvolupament endogen, és a dir, desenvolupament a partir de les fortaleses i aptituds del territori. La definició d'endogen que dona el diccionari és molt aclaridora: que actua de dins enfora. Res a veure amb tancament i economia de proximitat, és l'obertura cap enfora a partir de les pròpies potencialitats. No es tracta d'associar exogen a global i endogen a local: local i global són les dues cares d'una mateixa moneda. "Lo local" enllaça amb les nostres fortaleses, allò que podem oferir, i "lo global" amb les nostres oportunitats. Quan va sortir el llibre *Lleida Climbs*, amb edició bilingüe en anglès i català, i es va saber que Chris Sharma, un dels millors escaladors del món, voltava per aquí, les vies lleidatanes es van començar a omplir d'escaladors vinguts d'arreu del món, des d'Austràlia al Canadà, i l'escalada, amb una llarga trajectòria esportiva, ha entrat finalment en l'economia dels esports d'aventura.

